

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND RAPORTUL CRONOLOGIC ÎNTRE CULTURILE GUMELNIȚA ȘI SĂLCUȚA

Cristinel FÂNTÂNEANU

Originea culturii Sălcuța și problemele privind raporturile cronologice între aceasta și cultura Gumelnița sunt chestiuni care, după părerea noastră, încă nu și-au găsit o rezolvare deplină.

În momentul actual există două opinii diferite divergente în această privință.

Prima, și cea mai veche, consideră că cele două culturi – Gumelnița și Sălcuța – au evoluat sincron, în spații diferite (Câmpia Munteană și Dobrogea, respectiv Oltenia) (*Berciu 1961*, 49). Într-un studiu mai recent, E. Comșa reafirma aceeași idee, cu singura observație că cercetătorul amintit adăuga la geneza culturii Sălcuța și o importantă contribuție a comunităților fazei de tranziție de la cultura Boian la cultura Gumelnița (*Comșa 1994*, 58). Această opinie a fost și este încă acceptată de mulți cercetători ai eneoliticului românesc ca o „axiomă” (*Roman 1995*, 17).

În opoziție cu aceasta, există ideea unui decalaj cronologic între culturile Gumelnița și Sălcuța, idee fundamentată de P. Roman care aduce în acest sens și o serie de argumente deosebit de pertinente (*Roman 1978*, 216-218). Printre acestea se numără:

a) Prezența elementelor Cernavodă I între materialele aparținând grupei Suplevec-Bakarno Gumno din sudul Macedoniei, paralelizată cu Sălcuța II-III.

b) Așezările gumelnițene își încetează existența cu topoare de tip Vidra, în timp ce la Reșca, într-o așezare Sălcuța, s-a descoperit un topor de tip Jászladány, varianta Târnăvița.

c) Elemente Sălcuța I, cum ar fi ceștile cu două toarte sunt întâlnite în etapele gumelnițene târzii.

d) Diminuarea vizibilă a picturii cu grafit în etapele târzii ale culturii Gumelnița și în cadrul culturii Sălcuța. Toate acestea ar putea indica un sincronism între începutul așezării de la Sălcuța și sfârșitul așezărilor gumelnițene din Muntenia (*Roman 1978*, 218).

Considerăm însă că acest decalaj cronologic ar putea fi exagerat de mare, având în vedere datele de cronologie absolută (cu C14) care ne stau la dispoziție în momentul actual. Este cunoscut faptul că așezările gumelnițene din Muntenia își încetează existența la un nivel cronologic corespunzător fazei B₁, datată între

3400-3200 a. C.. Aceasta ar însemna ca începutul culturii Sălcuța să se plaseze în jurul datei de 3200 a. C., iar evoluția culturilor Sălcuța (I-IV), Cernavodă III - Boleraz, Coțofeni ar trebui să se limiteze la perioada de 1000 de ani, cuprinsă între 3200-2200 a. C. (*Mantu 1995, 223*).

Săpăturile efectuate în așezarea sălcuțană de la Ostrovul Corbului (*Simon 1989*) și analogiile (parțiale) cu materialele de la Tigveni (jud. Argeș) aparținând aspectului cultural Brătești, conduc la o primă concluzie. Astfel, materialele de la Tigveni cu decor alveolat pe buză sau pe margine sunt identice cu cele de la Ostrovul Corbului (*Simon 1989, 142*).

Se știe însă că aspectul Brătești este un aspect cultural post-gumelnițean (*Tudor 1977*), deci apare și evoluează după încetarea așezărilor gumelnițene din câmpia munteană. Tell-urile gumelnițene din această zonă își încetează existența la un nivel cronologic corespunzător fazei Gumelnița B₁, deci aspectul Brătești evoluează în timp după această fază. Într-un studiu recent privind cronologia absolută a neo-eneoliticului, autoarea propunea un interval cuprins, în linii generale, între 3400-3200 a. C. pentru evoluția fazei Gumelnița B₁ (*Mantu 1995, 219*), iar pentru faza a III-a a culturii Sălcuța, același interval de timp (*Mantu 1995, 219*). Având în vedere însă sincronismul demonstrat Sălcuța III-aspectul Brătești considerăm că data de 3200 a. C. reprezintă nu sfârșitul, ci începutul fazei a III-a a culturii Sălcuța. Acceptarea, în acest stadiu al cercetărilor, a datei de 3400 a. C. pentru începutul culturii Cernavodă I (*Mantu 1995, 218; Hașoti-Popovici 1992, 41*) conduce la un sincronism Sălcuța III-Cernavodă I (prima parte), postulat și demonstrat, pe alte căi, de către P. Roman (*Roman 1978*). Aceasta ar putea explica și observația mai veche a apariției scoicii pisate în compoziția pastei ceramicii din faza a III-a a așezării de la Sălcuța (*Berciu 1961, 305*).

Credem însă că decalajul cronologic dintre culturile Gumelnița și Sălcuța este chiar mai mare. În primul rând trebuie să reamintim mai vechea observație a lui D. Berciu în ceea ce privește prezența scoicii pisate în compoziția pastei unei mici părți a ceramicii sălcuțene din faza II b (*Berciu 1961, 280*).

Nivelul eneolitic de la Cârcea - „Viaduct” (inedit, din păcate), aparținând după părerea noastră fazei Gumelnița II, suprapune direct nivelul Dudești-Vinča C. La Hodoni (jud. Timiș), locuirea Tisa suprapune nivelul Vinča C1. Pentru Hodoni, FI Drașovean propune sincronismul Vinča C₁-Tisa veche/clasică Herpaly timpuriu/clasic-Bucovăț II B (Drașovean et al. 1996, 24). Același cercetător, având în vedere analogiile unor forme ceramice aparținând fazei clasice a culturii Tisa (Gorzsa, Öcsöd-Köveshalom) propune încadrarea cronologică a așezării din localitatea mai sus amintită în cadrul acesteia.

Nu este exclus ca locuirea Tisa de aici să aparțină grupei Gorsza, paralelizabilă cu faza clasică și târzie a culturii Tisa.

Ținând cont de toate acestea, ar putea fi valabil un sincronism (cel puțin parțial), între Tisa (Hodoni) – nivelul Gumelnița II de la Cârcea – „Viaduct” – grupul Foeni. Cum pentru grupul Foeni avem o dată de cronologie absolută care indică că el începe după 3920 a. C. (*Mantu 1995, 219*) ar însemna că locuirea Gumelnița II de la Cârcea începe și ea, aproximativ după această dată. În acest

fel pentru Gumelnița I propunem următorul sincronism: Gumelnița I - Vinča C₁ - Tisa veche/clasică - Herpaly timpuriu/clasic - Bucovăț II b. În același studiu privind cronologia absolută a neo-eneoliticului de pe teritoriul României, autoarea propunea pentru evoluția culturii Tisa pe teritoriul românesc intervalul 4100-3800 a. C. (*Mantu 1995*, 219-220), deci Gumelnița I ar putea evolua între 4100-3800 a. C.

În tell-ul eneolitic de la Drăgănești-Olt se întâlnește o continuitate stratigrafică și culturală începând din faza Boian V-Gumelnița până în ultima fază Sălcuța (Nica et alia. 1995). Stratul de cultură de aici are o grosime de 3 m, iar începând de la adâncimea de 1,50 m apar elemente sălcuțene, imediat după nivelul aparținând fazei Gumelnița B₁. Începând de la adâncimea de 1 m crește în frecvență ceramica ornamentată cu pieptenele, de factură nord-pontică. Aceasta indică pătrunderea unor populații alogene la un moment cronologic destul de timpuriu din evoluția culturii Sălcuța. Considerăm însă că presiunea acestor populații stepice începuse chiar mai devreme, lucru ce ar putea explica migrarea unor comunități gumelnițene spre vest și transformarea lor în grupe de caracter Sălcuța. În timp, presiunea acestor populații de origine nord-pontică va crește, fapt ce va determina înaintarea populațiilor sălcuțene spre vest (nu cunoaștem la vest de Jiu sau în Banat nici o așezare sălcuțeană care să surprindă fazele timpurii ale acestei culturi) și în final unificarea culturală pe spații largi - Sălcuța IV-Băile Herculane - Cheile Turzii - Hunyadhalom. Având în vedere data de 3400 a. C. propusă pentru începutul mai timpuriu al culturii Gumelnița (pe care am încercat să-l demonstrăm), acest fapt ar putea explica decalajul cronologic între culturile Gumelnița și Sălcuța. Sigur, până la publicarea integrală a materialelor de la Drăgănești-Olt, Cârcea-„Viaduct” etc. și până la înmulțirea datelor de cronologie absolută, ideile expuse mai sus au mai mult caracterul unor ipoteze de lucru.

Considerăm însă că cercetarea acestor delicate probleme ar trebui să se facă pe microzone geografice cu publicarea detaliată a materialelor și cu cât mai multe date de cronologie absolută. Numai astfel se pot lămurii problemele ridicate de raporturile între diferitele culturi aparținând unor perioade extrem de agitate ale preistoriei.

BIBLIOGRAFIE

- Berciu 1961 D. Berciu, *Contribuții la problemele neoliticului din România în lumina noilor cercetări*, București, 1961.
- Comșa 1994 E. Comșa, *Les relations entre les communautés neo-eneolitique de l'est de la Peninsule Balkanique*, în *Relationes traco-illyro-hellenique. Actes de XIVeme Symposium Nationale de Thracologie (a participations internationale)*, Băile Herculane (14-19 sept. 1992), București, 1994.
- Drașovean et alia. 1995 Fl. Drașovean, D. Țicu, M. Munteanu, *Hodoni. Locuirile neolitice târzii și necropola medievală timpurie*, Reșița, 1996.
- Hoșoti, Popovici 1992 P. Hașoti, D. Popovici, *Cultura Cernavoda I în contextul descoperirilor de la Hârșova*, în *Pontica*, XXV, 1992.
- Mantu 1995 Cornelia - Magda Mantu, *Câteva considerații privind cronologia absolută a neo-eneoliticului din România*, în *SCIVA*, 46, 3-4, 1995.
- Nica et alia. 1995 M. Nica, C. Schuster, Tr. Zorzoliu, *Cercetările arheologice în tell-ul gumelnițeano-sălcuțean de la Drăgănești-Olt, punctul „Corboaică” – campaniile din 1993-1994*, în *Cercetări arheologice în aria nord-tracă*, I, București, 1995.
- Roman 1978 P. Roman, *Modificări în tabloul sincronismelor privind eneoliticul târziu*, în *SCIVA*, 29, 2, 1978.
- Roman 1995 P. Roman, *Das spätäneolitische Sălcuța IV – Phänomen und seine Beziehungen*, în *Thraco-Dacica*, XVI, 1-2, 1995.
- Simon 1989 M. Simon, *Așezarea sălcuțeană de la Ostrovul Corbului, jud. Mehedinți*, în *SCIVA*, 40, 2, 1989.
- Tudor 1977 Ersilia Tudor, *Un aspect cultural post-gumelnițean în zona de dealuri a Munteniei*, în *SCIVA*, 28, 1, 1977.

***FEW CONSIDERATIONS CONCERNING THE CHRONOLOGICAL RESPECT
BETWEEN GUMELNIȚA AND SĂLCUȚA CULTURES***

SUMMARY

The author is discussing a number of dates of absolute cronology regarding the neoneolithic on the territory of Romania, respectively those dates concerning the cultures of Gumelnița and Sălcuța.

In his approach he makes from Hodoni, Drăgănești-Olt or Cârcea - „Viaduct” trying to prove in this way the fact that two cultures mentioned above are not synchronous.